

Actief en gezond wonen in een fijne omgeving

ISO OostVlaanderen - 21 maart 2022

- Demografische verschuiving → hoger aandeel ouderen (suburbaan gebied > grote stad)
- Maatschappelijke & beleidskeuze → active ageing (WHO, 2002) = ouder worden als actief gebeuren (maatschappelijke participatie)
- Zo lang mogelijk zelfstandig wonen → *ageing well in place* → nood aan aangepaste leefomgeving
- Opdracht voor beleid, middenveld en individu (ook “moving in time”)

Wat is levenskwaliteit?

Materieel → sociaal → ontwikkeling

- Financiële zekerheid en levensstandaard
- Gezondheid van zichzelf en omgevers → functionele mogelijkheden
- Relatie met familie, (klein)kinderen, vrienden
- Sociale steun (o.m. vrienden)
- Emotioneel welbevinden
- Maatschappelijke participatie
- Sociale activiteiten
- Onafhankelijkheid, zelfstandigheid
- Gevoel van nuttig te zijn
- Geloof/Spiritualiteit

→ **ouderenbeleid veel meer dan ouderenzorg**

Ouder worden = NIET lichamelijke aftakeling, zorgafhankelijk en hulp behoevend

- 3 op 10 ouderen biedt hulp
- 4 op 10 ouderen vangt kleine kinderen op
- 14% is vrijwilliger

Ouderen zijn nauw betrokken bij de samenleving en actief in het middenveld

Ouderen = zeer heterogene categorie

Grote verschillen in leeftijd, gezondheid, opleiding, sociaaleconomische status, levenservaring...

→ Grote verschillen in aantal **gezonde levensjaren** (onderwijs, loopbaan, inkomen...)

Fysieke veranderingen

- Veroudering bewegingsapparaat → minder mobiel, meer risico op vallen
- Kwetsbare botten
- Gewrichten
- Afname reactiesnelheid
- Afname werkgeheugen
- Horen en zien
- Hart en bloeddruk
- Spijsvertering, afscheiding... (! medicatie)

Maar de hersenen van ouderen zijn meer ontwikkeld

- Sterker in reflectie
- Emotionele balans

Individu → selecteren, optimaliseren en compenseren

Beleid → aanpassen woningen **en woonomgeving (! gouden kooi)**

Fysieke aspecten van ouder worden aandachtspunten (gedeelte verantwoordelijkheid)

- Stimuleer lichaamsbeweging
- Valpreventie
- Voorzieningen op loopafstand
- Aanwezigheid rustpunten en toiletten
- Zitgelegenheid
- Veiligheid voetgangers (en fietsers)
- Klimaat-adaptatie: maatregelen om te leven met gevolgen hittegolven

Risico op eenzaamheid

- Onderscheid sociale en emotionele eenzaamheid (aantal/intensiteit contacten)
- Krimpen professioneel en persoonlijk netwerk → minder sociale contacten
- Verlies intieme relaties

Beleving	Omvang sociaal netwerk	
	Groot	Klein
Voelt zich niet eenzaam	Sociaal weerbaar 45%	Contactarm 9%
Voelt zich wel eenzaam	Eenzaam 23%	Sociaal geïsoleerd 23%

- **Sociaal gezondheidsrisico** cf. roken, obesitas, luchtvervuiling (+ pijn...) → **structurele aanpak?**

Wie is meer eenzaam?

- Laag gezinsinkomen = belangrijke barometer
- Gezondheid = belangrijke factor
- Overlijden van partner
- Bewoners van WZC > thuiswonende ouderen
- Sociale eenzaamheid neemt toe met de leeftijd
- Jong-gepensioneerden

Aandachtspunten (gedeelde verantwoordelijkheid → ook beleid)

- Sociale eenzaamheid → nood aan meer contact
- Emotionele eenzaamheid → nood aan nieuwe affectieve relaties
- “Meeting before mating” → ontmoeting
  - faciliteren → verlaag drempels: financieel, fysiek (loopafstand)
  - stimuleren → voorzieningen, bestemmingen, inrichting

Uithuizigheid en “voortijdige sterfte”

Longitudinaal, grootschalig onderzoek naar de correlatie tussen frequentie van uithuizigheid en mortaliteit bij thuiswonende ouderen (2017) -- telling op leeftijd 78, 85, 90 en 95 jaar

Mortaliteit bij thuiswonende ouderen

- “zelden” uithuizig -- significant hoger
- dagelijks uithuizig -- significant (veel) lager
- zelden of niet uithuizig = indicator voor comorbiditeit, kwetsbaarheid en onvervulde behoeften

Frequentie van uithuizigheid = maatstaf voor veerkracht en betrokkenheid // interactie met de wereld → contact met psychosociale, emotionele, cognitieve, culturele, recreatieve, vrijwillige en fysieke activiteiten...

Wie is minder uithuizig?

- Mannen
- Lager opleidingsniveau (basisonderwijs)
- Financiële problemen -- !!! “Buiten komen, kost geld” ?? commercialisering van de ruimte
- Zich eenzaam voelen
- Worstelen met een eerder negatief zelfbeeld
- Vermoeid zijn of slecht slapen
- Zich fysiek minder goed voelen, functionele problemen ervaren (slecht zien of horen, incontinentie, frequent vallen, chronische pijn)

Vlaamse ouderen blijven vooral thuis

- Meer uithuizig
    - Hoger opgeleiden meer in verenigingen en meer sociaal leven buitenshuis
    - Alleenstaanden
  - Kritische factor = beschikbaar inkomen → veel tijd, beperkt inkomen
  - Minder uithuizig
    - Vorderen van de leeftijd → minder activiteiten buitenhuis
    - Slecht te been, beperkte mobiliteit, zich minder gezond voelen
    - Angst om naar buiten te komen
    - Geen informatie
    - Weinig zelfvertrouwen
- Aandachtspunten beleid → cf. eenzaamheid

Uitdaging: zorg voor een toegankelijke interessante omgeving met meer voorzieningen mogelijkheden en stimulansen voor sociaal contact

De omgeving speelt een rol

Ouderenbehoeftenonderzoek in Limburg (2012)

- Ouderen die zich zeer eenzaam voelen → veel minder buurtbetrokken

Ouderenbehoeftenonderzoek in Oost-Vlaanderen (2012)

- Buurtbetrokkenheid daalt met de leeftijd
- Bevolkingsdichtheid: hoger → lagere buurtbetrokkenheid
- Sociale eenzaamheid → grote verschillen tussen gemeenten
- Meer sociale eenzaamheid
  - Waar jongeren wegtrekken
  - Weinig ontwikkeld verenigingsleven
  - Weinig stimulans voor informele contacten

Uitdaging: zorgen voor een toegankelijke interessante omgeving met meer voorzieningen mogelijkheden en stimulansen voor sociaal contact

Galway, Ierland (2003)

Woonomgeving en sociaal kapitaal

Verschil individueel sociaal kapitaal tussen (a) burgers in stedelijke voetgangersbuurt met gemengd gebruik en (b) burgers in auto-afhankelijk gebied

- Burgers in voetgangersbuurt met gemengd gebruik → kennen buren beter, vertrouwen anderen, meer sociaal geëngageerd, meer politieke participatie
  - Bewandelbaarheid buurt, aanwezigheid winkels, horeca op loopafstand → auto overbodig voor dagelijkse activiteit → stimuleert verplaatsingen te voet
  - Buren die elkaar tegen het lijf lopen, korte losse gesprekken of alleen maar groeten → moedigt onderling vertrouwen en gevoel van verbondenheid aan
- Woonomgeving invloed sociaal kapitaal en fysieke en geestelijke gezondheid

Naar een leeftijdsvriendelijke buurt

- Publieke familiariteit → aanwezigheid van mensen die men kent “van zien”, bij **herhaling** → versterkt thuisgevoel (≠ sympathie)
- Het “kleine” ontmoeten → gemeenschapsvorming als herhaling van korte momenten van elkaar vinden en weer uiteen gaan
- “Weak ties” → makkelijker integreren in buurt met veel “lichte” banden dan in buurt met hechte sociale netwerken
- Diversiteit van functies in de buurt → meer kans dat zelfde mensen elkaar kruisen bij routine-activiteiten

Multifunctionele plekken met verschillende activiteiten en diverse diensten, actief op hetzelfde moment → **plaatsen waar men gaat omdat men iets nodig heeft**

→ ontmoeting als “neveneffect” ↔ “niet intentioneel”

Publieke familiariteit en woonomgeving

- Hangouderen? → ontmoetingsplek: praten, gezelligheid, afleiding, steun, dagstructuur – weinig behoefte aan bijzondere voorzieningen of activiteiten
- Verblijfsfunctie van de publieke ruimte mengen met doorgangsfunctie
- Inrichting openbare ruimte niet aangepast aan ouderen → ouderen trekken zich terug in eigen woning → hoger risico op sociaal isolement

Publieke familiariteit en woonomgeving

- Mengen van functies in de buurt → meer mensen op straat → meer kans op ontmoeting / niet alleen belangrijk voor ouderen (ook sociale controle)
- “Ongeorganiseerde plekken” die men **bij herhaling** “vrijblijvend” bezoekt → terwijl we wachten wisselen we informatie uit (actief of passie)
  - Winkels, bakkers, slaggers, kappers, wasserettes, postkantoren, wachtkamers van huisarts, schoolpoort, kinderdagverblijven, sport of cultuurlocaties...
  - Straten en bushaltes, looproutes naar voorzieningen of bestemmingen
  - Aantrekkelijke plekken in publieke ruimte (parkjes, pleintjes) → inrichting kan ontmoeting stimuleren of afremmen

Festivals en jaarlijkse festiviteiten leiden nauwelijks tot publieke familiariteit: eenmalige activiteiten ← → nood aan vanzelfsprekende en herhaalde ontmoeting

Uitdaging: versterk de verblijfsfunctie van de publieke ruimte

Winkels & voorzieningen

Knelpunten

- Verdwijnen winkels en diensten op loopafstand (300 m)
  - moeilijke bevoorrading verse producten
  - meer afhankelijkheid van auto → parkeerdruk, onveiligheid
  - sterker afhankelijk van anderen ← → zelfstandigheid
- Minder kans op ontmoeting → minder publieke familiariteit, meer vervreemding → meer risico eenzaamheid en isolement
- Minder motivatie uithuizigheid → minder buiten → snellere zorgafhankelijk

Buurtwinkels en dienstverlening commercieel niet meer mogelijk → er zijn alternatieven (middenveld?)

- Samenwerking overheid met commerciële partner?
- Initiatief “buiten de markt” met steun van overheid (common)
  - Duitsland: DORV-winkel
  - Dorpspunten in Beveren/Ijzer, dorpen in Heuvelland
  - Supermerkade in Gent-Muide

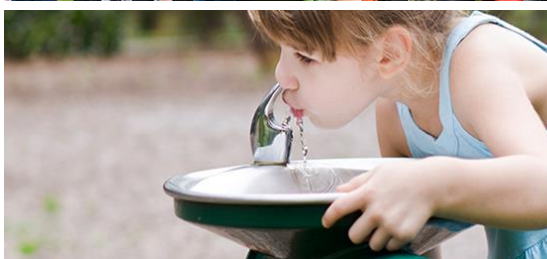
Andere voorzieningen / bestemmingen?

- Lokaal dienstencentrum → cafetaria, sociale antenne, activiteiten, pedicure...
- Tweede handswinkel...
- Kapper
- Krantenwinkel
- Goed gemeubileerde parkjes, pleintjes
- Bibliotheek (openingsuren...)
- Cultureel centrum (activiteiten...)
- Buurt- of wijkcentrum
- Markt, rommelmarkt, boerenmarkt
- Zwembad
- Theater
- Huisarts
- Apotheek
- Café, restaurant
- Station ...
- Mutualiteit
- Fitness
- WZC

En groene ontmoetingsruimte..

Aandachtspunten

- **Zitgelegenheid** → losse stoelen (= sociaal en fysiek comfort) → laat mensen de keuze waar ze willen zitten keuzemogelijkheid
Parkmeubilair is geen architecturale interpunctie
- **Beschutting** tegen zon en regen, voorzie schaduw, bomen met brede kruin, beschutting tegen wind
- **Eten en drinken** → stalletjes, venters, tafeltjes
- **Contact met de actie** → vlotte toegang van de straat
- **Aanraakbaar water** → geeft rust, verkoelt, brengt actie
- **Trianguleren** → onverwachte elementen stimuleren contact tussen vreemden

Mobiliteit

- Ouderen verplaatsen zich minder en over kortere afstand
- Fysieke gezondheid (frequentie van vallen) = indicator frequentie verplaatsingen
- Maandelijks inkomen > 1.500 euro → meer verplaatsing
- Oudere fietsers en voetgangers → veel meer dodelijke ongevallen
- Veel ongevallen bij oversteken (ook op zebrapad)

To do

- Voetganger-trajecten identificeren (cf. Ikea, Efteling) en prioritair aanpakken voetpaden → kwaliteit, rustpunten, obstakels
- Openbaar vervoer → frequentie, aantal en kwaliteit haltes, trajecten
- Publieke toiletten (proper! → dagelijks onderhoud)
- Vertraag autoverkeer
- Oversteekplaatsen (brede zebrapaden, groenperiodes)
- Openbare ruimte = toegankelijk rolstoel of rollator? → universeel design

Ontmoeting? Voorzieningen? Mobiliteit?

Leeftijdsvriendelijkheid van de omgeving

- Consensus rond *active ageing* → voorwaarden voor woonomgeving
- Ontmoeting via ontwikkeling van publieke familiariteit in de publieke ruimte
- Inrichting en meubilering van de omgeving stimuleert of remt ontmoeting
- Bestemmingen op loopafstand en voetgangerbeleid

Onderzoek in Rotterdam-Zuid (2013)

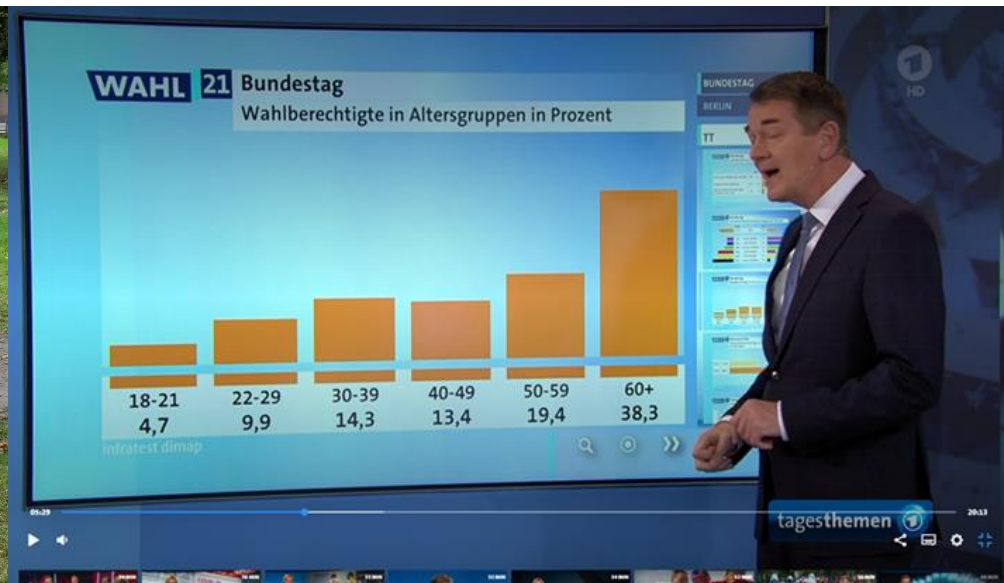
- De motivatie om de **bestemming** te bereiken is bepalend voor de inspanning
- Uithuizigheid / beweging → nood aan aanleiding → mensen wandelen niet zomaar rond
- Dagelijkse routes worden sterk beïnvloed door mogelijke combinatie van doelen
- Goed bewandelbare routes → combineren van meerdere bestemmingen
- Functionele voorzieningen niet te sterk clusteren → verplaatsing tussen bestemmingen

Over strategie

→ Pluk eerst het laaghangend fruit → dynamiek

→ Werk samen met andere belanghebbenden

... en geloof in eigen macht

Benieuwd naar uw vragen en
opmerkingen

robert.crivit@telenet.be

0468 13 11 73